

This finely illustrated book makes available to the readers the complete Album of Ahmed I, together with the materials likely taken out of it. It provides an intriguing and contextualized approach to this Album, favoring a reading that highlights an interest in the occult, yet not disregarding other meanings and ways of looking. Altogether, the Album, as compellingly argued by Fetvacı, casts Ahmed I as a “World Emperor.” This book also has larger scholarly implications in engaging with albums, collecting, connoisseurship, and questions of genre, and mobility of objects (and of people) in early modernity, as well as in re-imagining boundaries between what seem to be discrete units.

Melis Taner

Özyeğin Üniversitesi

Charlotte A. Jirousek and Sara Catterall,

Ottoman Dress and Design in the West: Visual History of Cultural Exchange,

Bloomington, Indiana: Indiana University Press, 2019, 252 s.

ISBN 978-0-253-04215-6.

Osmanlı döneminde giyilen kıyafetlere ilişkin çeşitli çalışmalar mevcutsa da araştırmalar genel olarak kumaş konusu üzerinden gelişim göstermektedir. Bu bakımdan Charlotte A. Jirousek’in Osmanlı-Avrupa merkezli bir mukayeseye girişmesi *Ottoman Dress and Design in the West: Visual History of Cultural Exchange* isimli eserini ilgi çekici kılmaktadır. Ömer Lutfi Barkan ile Mübahat S. Kütükoğlu başta olmak üzere pek çok araştırmacının estetik gerekçeler dışında çalışmaları varsa da, Osmanlı giyim tarihine ilişkin araştırmaların belirgin bir biçimde estetik çerçevede değerlendirilmesi konunun genel olarak sanat tarihinin içinde ele alınmasıyla sonuçlanmıştır. Ancak giyimin sanat tarihinin dışında tarih, ekonomi, uluslararası ilişkiler, antropoloji ve benzeri çalışma alanları içinde de ele alınmasının gerekliliği ifade edilebilir. Çünkü giyim, taşıdığı pek çok değer ve malumat bakımından estetik yaklaşımın sınırlarını aşmakta ve duruma göre başka bir kimliğe bürünmektedir.

Avrupa 16. yüzyıldan sonra Doğu ile temasını Osmanlı Devleti üzerinden kurmuş, ilişki kanallarını ekonomiden diplomasiye değin pek çok farklı alanda

inşa etmiştir. Temaslar beraberinde etkileşimi getirmiş, etkileşimler ise somut ve soyut alanlar şeklinde ortaya çıkmıştır. Giyim, bahsi edilen bu türlü soyut ve somut alanların başında gelmektedir. Çünkü hem ticaret hem de teknolojiyle ekonomik niceliği giyimi somut ölçüye dönüştürürken diğer taraftan toplumsal beğeni ve hiyerarşilerin kurulmasındaki rolüyle de giyimi soyut ölçü haline getirmiştir. İfade edilen bu alan kendisini Avrupa tarihinde sıklıkla ve ilgi çekici bir şekilde göstermektedir.

Jirousek'in kitabı yukarıda ifade edilen hususlardan ötürü Osmanlı-Avrupa ortak tarihine farklı bir açıdan bakarak değerlendirmeyi teklif etmektedir. Teklifin kendisi karşılaştırmayı hedef aldığından ortak tarihin köklerine inmek de mümkün olabilecektir. Böylelikle yeni bir değerlendirme imkanı oluşturulabilecek, meseleler farklı bir biçimde ele alınabilecektir. Disiplinler arası çalışmaların giyim üzerinden gelişmesinin sağlanması ekonomi ve politika gibi sınırları kesin çizgilerle çizilmiş alanlara yeni ve daha geniş bakış açılarının nüfuz etmesini de mümkün kılacaktır.

Jirousek kitabı 2019'dan önce tamamlamış olsa da yayımlamak için yayınevi arayışındayken hayatını kaybetmiş, bu yüzden ancak vefatından sonra kızı Sara Catterall tarafından yayımlanabilmiştir. 252 sayfadan müteşekkil olan kitabın dış kapağını, Anthony van Dyck'ın 1622 yılında yaptığı Sir Robert Shirley'in bugün Batı Sussex'teki Petworth House'da bulunan portresi süslemektedir. Sir Shirley portrede kitabın konusuna uygun bir biçimde başında büyükçe bir sarık, üzerindeyse renkli, göz alıcı motiflerle süslenmiş bir maşlahla resmedilmiştir. Kitabın i-xx. sayfaları arasında içindekiler kısmı, Calvin College'in Osmanlı ve Türk tarihi uzmanı Douglas A. Howard'ın kaleme aldığı "The World-Historical Importance of Ottoman Empire" başlıklı bir takdim, önsöz, Sara Catterall'in teşekkürleri ve okuyucuların tarihleri kavrayabilmesi için kimi mühim olayları gösteren bir tarih çizelgesi yer almaktadır. 1-224. sayfalar arasında ise aşağıda içerikleri genel olarak değerlendirilecek olan kitabın ana bölümleri bulunmaktadır; 225-228. sayfalarda küçük bir sözlükle 229. sayfadan itibaren bir dizin mevcuttur. Kitapta, aralarında Batı ve Doğu elyazmalarının olduğu zengin görsel malzemenin sıklıkla ve yerli yerinde kullanılmış olduğu ifade edilebilir. Görseleğe yer verilmiş olması bu bakımdan bilhassa Osmanlı-Avrupa etkileşiminin vesikalar üzerinden takip edilmesini de kolaylaştırmaktadır.

Beş bölümden oluşan kitabında, Jirousek ilk bölümde ana konuyu ele almadan önce Osmanlıların merkezinde yer aldığı coğrafyanın Türklere önceki

ekonomik, politik, sosyolojik ve tarihi bağlarını ortaya koymaya çalışmıştır. Çünkü Jirousek'e göre coğrafyanın beraberinde getirdiği iklim şartları, materyal türleri ve üretim biçimleri iktisadi ilişkilerin tarihini oluşturmaktadır. Bu bakımdan Osmanlıların yönetimi altında bulunan Anadolu ve onun etki alanındaki bölgeler öteden beri Doğu ile Batı arasındaki etkili ilişkilerin merkezinde yer almaktadır. Büyük resme bakıldığında bu ikili ilişkiler kimlik, dini inanış ve mülkiyet hakkı gibi alanlarda kendini giyim üzerinden açıkça göstermektedir. Söz konusu bu resim ise coğrafyanın ele alınması ile ortaya konmaktadır. Jirousek bunu yaparken diğer yandan İslam ile Hıristiyan geleneklerinin bir arada ele alınmasını da sağlamaktadır; çünkü tasvirlerde görülen barbette gibi bir başlığın arka planının anlaşılması başka türlü mümkün olamayacaktır.

Arap, Türk ve İranlılar başta olmak üzere bölgedeki giyim-kuşama ilişkin ilk örnekler tarihi köklerine atıfla gösterilmektedir. Atıflar görsellerle desteklenmekte, bugün giyilen yöresel Türk kıyafetleriyle de bağlantılar kurulmaktadır. Ardından Osmanlıların beylikten devlet haline geldikleri süreç ele alınmakta, böylelikle sunulacak genel perspektifin temelleri oluşturulmaktadır. Mesela Jirousek'e göre 16. yüzyıldan sonra Avrupa'da sıklıkla görülmeye başlanan ceket ve yelek türü kıyafetlerin kökeni İran etkileri varsa da Türk giyim kültürüdür ve bu kültür Orta Asya bozkırlarından neşet etmektedir. Söz konusu bu kültür son halini Osmanlıların bulunduğu coğrafyada almış, buradan da Avrupa'ya taşınmıştır. Bu bakımdan geçişleri anlayabilmek için coğrafya ile ilişkinin kurulması gerekmektedir.

Avrupa'nın zenginleşmesi ile birlikte zengin Doğu'nun lüksleri İmparator Matthias'ın 1612'de tahta çıkışında giydiği kaftan benzeri kıyafette de görüleceği üzere Avrupa yaşamına sirayet etmeye başlamıştır. Bilhassa farklı görevlerle Osmanlıları ziyaret eden seyyah ve diplomatların kaleme aldığı seyahatnameler ile birlikte albümler de Avrupadaki beğeni anlayışını değiştirmeye başlamıştır. Bilhassa kıyafet albümleri bu bakımdan müstesna bir yer teşkil etmekte olup başta Avrupa sanat dünyasını etkilemiş ve beğenide önemli değişikliklere yol açmıştır. Osmanlıların yaşayışından giyimine değin genişletilebilecek malumat talebi Avrupa'daki benzerlerini önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle Osmanlılar ile Avrupalıların doğrudan temas halinde olduğu sınır bölgelerinden başlayarak kademeli bir biçimde Avrupa'nın içlerine ulaşan bu malumat hareketliliğine *turquerie* denilmekte olup Tudorlardan Habsburglara kadar derin etkiler bırakmıştır.

17. yüzyılda gelişen teknoloji ve ekonomik genişlemeye karşın Avrupa Osmanlı kıyafetlerinin etkisinde kalmayı sürdürmüş, Avrupa'nın Amerika ve Uzak

Doğu'daki kolonizatör kimliğine karşın Müslüman kıyafet biçimleri Avrupa yaşamında görünmeye devam etmiştir. Çünkü kıyafet üzerinden Avrupa ile Osmanlı arasındaki bu etkileşimin görsel olduğu kadar manevi arka planlarının olduğu da görülmektedir. Diğer yandan dünyanın dört bir köşesine ulaşmaya çalışan Avrupalıların beğeni anlayışları da değişim göstermiştir.

Jirousek kitabında ayrıca Osmanlıların Batı karşısındaki modernleşme çabalarına da yer vermektedir. 18. yüzyılda ekonomik açıdan genişleme ve zenginleşmeye başlayan Avrupa'nın dünya sosyo-politik yapısını nasıl değiştirdiğine de işaret edilmektedir. Öyle ki bu dönemde yeni ekonomik iş yapma biçimlerinin ortaya çıkması beraberinde Batı'da endüstriyel gelişmişlik ile yeni kurumların inşa edilmesiyle neticelenmiştir. Batı kaynaklı bu değişimin Osmanlıları giyim açısından iki türlü etkilediği ifade edilmektedir.

Avrupa'da endüstriyel ve ticari devrimin yaşanması diğer yandan yeni üretim tekniklerinin icat edilmesiyle yeni hammadde ve pazarların bulunması sorunu ortaya çıkmıştır. Keza değişen kültürel yapı Osmanlıları da hem bürokratik düzen hem de bundan kaynaklı toplumsal kıyafet düzeninde köklü ve etkili reformlar yapmak zorunda bırakmıştır. Kitapta ana başlıklar halinde ele alınan söz konusu bu iki alan üzerinde durulmuş ve karşılıklı etkileşimin kökenleri tartışılmıştır. Aslında Jirousek başlangıçta Osmanlılardan Avrupa'ya doğru yaşanan etkinin 19. yüzyıldan itibaren kıyafet normuyla tersine döndüğünü ve Avrupa'nın Osmanlıları etkilediğini ifade etmektedir. Bu etkileşime misal olması bakımından askeri alanda yapılan yenilikler ve bilhassa yeniçerilerden oluşan orduya son verilmesi gösterilebilir. Yazara göre Avrupa karşısında etkisini yitiren ordunun modernize edilmesi kendini teknik alanlardaki yeniliklerin yanı sıra kıyafetlerdeki değişimde de göstermiştir. Çünkü bu alandaki değişim bürokratik düzendeki kıyafet düzenlemelerini de beraberinde getirmiştir.

Jirousek'in daha önceki çalışmaları da göz önünde bulundurulduğunda bu kitabı ile Osmanlı özelinden ilerleyerek genel bir değerlendirmeye giriştiği söylenebilir. Giyim kültürünün, Osmanlı ve onun idaresi altındaki Akdeniz havzasından yola çıkarak nasıl Kuzey Avrupa'ya ulaştığı ve etkisi ortaya konmuştur. Jirousek bunu yaparken Avrupalıların rakibi olan Osmanlılara ve Osmanlıların arka planındaki tarih ve geleneğe merkezi bir rol yüklemiştir.

Jirousek'in ilginç etkileşimleri ve bağlantıları göz önüne sererken salt giyim kültürünü temel almadığı anlaşılmaktadır. Bunun nedeni bilhassa geniş çerçeveli değerlendirmeler yaptığında politik, ekonomik ve teknolojik gerekçeleri de işin

içine dahil etmesinden kaynaklanmaktadır. Böylelikle aslında maddi kültür ögesi olan giyimin Osmanlı ile Avrupa arasındaki kültüre nasıl sirayet ettiği ve bir bakıma rekabet nitelikli ilişkilerin nasıl ekonomik ve politik kimliğe dönüştüğü mukayese edilebilmektedir. Bilhassa Osmanlı ve Avrupa'nın ortak tarihi söz konusu olduğunda bu türlü geniş erimli mukayeselerin önemi daha iyi anlaşılabilir. Jirousek'in giyim üzerinden yaptığı da aslında böylesi bir mukayese girişimidir.

Murat Çelik

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Ekmeleddin İhsanoğlu,

Medreseler Neydi, Ne Değildi? Osmanlılarda Akli İlimlerin Eğitimi ve Modern Bilimin Girişi,

İstanbul: Kronik Kitap, 2019, 446 p., ISBN 978-6-057-63532-7.

Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu's new book released in November 2019 and titled *Medreseler Neydi, Ne Değildi? Osmanlılarda Akli İlimlerin Eğitimi ve Modern Bilimin Girişi* [What were Madrasas, What were They not? Instruction of Rational Disciplines and Introduction of Modern Science to the Ottomans] is a collection of essays published in the last decades. In the book's preface Prof. İhsanoğlu stresses the newly emerged research interest in the madrasa history and "the nostalgia for the madrasa education" due to ideological reasons rather than objective necessity. The extended introduction to the book puts forward the issue of how the madrasa history should be approached. İhsanoğlu argues that these institutions had never firmly stuck to a strict curriculum (*müfredat*) approved by the state or another authority. The trust deeds confirm that the variety of taught disciplines depended mostly on the established traditions rather than on legislation. İhsanoğlu disagrees with the previous scholarship and argues that the so-called "The Sultan's Syllabus" dating from 973/1565 is just a list of textbooks to be provided and sent on an imperial order to the instructors (*müderris*) in the "imperial madrasas" (*medaris-i hakaniye*). İhsanoğlu argues that this list did not necessarily mean a "curriculum" fixed by the sultan himself (Suleyman the Magnificent); rather it was an effort on behalf of the central authority to overcome the negligence and decay of